

DERIV.: *Amatença*, rar, algun cop a Mall. (*AlcM*).
 † Riquer, sempre tan flac en coses de llenguatge, tradueix malament «desprendido», refiant-se, com fa sempre, de la pobra guia del PDPF (on troba *metre* amb definició «depensar», però també hi podia trobar, afinant més, *se metre* + inf., «se mettre à, s'occuper de» i *metre* «exposer, sacrifier»).

Amatinar, V. *mati* *Amatiu*, *amativitat*, V. *amar*
Amatollat, V. *mata* *Amatonament*, *amatonar*, V. 10
mató *Amatori*, V. *amar* *Amatrassar*, V. *matràs*
Amaurada, *amaurement*, *amaurar*, V. *maurar* (MA-CERAR)

AMAUROSÍ, 'espècie de ceguesa', i el seu derivat 15
amauròtic, presos del gr. ἀμαύρωσις 'enfosquiment', derivat d'ἀμαυρός 'fosc'. □ 1.ª doc.: -òtic, Lab. 1839.

AMAZONA, pres del gr. Ἀμαζόνας, acusatiu de 20
 Ἀμαζόνες plural d'Ἀμαζών (ll. *Amazon*, -ònis), nom irani d'una tribu escita, on conten que guerrejaven les dones, muntades a cavall. □ 1.ª doc.: 1481-90, en la trad. de Quintus Curci i en el *Tirant* (capítol que ja sembla de Galba).

DERIV.: *Amazònic*, referent a la selva del riu Ama- 25
 zones (que prengué el nom d'una història de guerriers femenins de l'interior d'Amèrica, reportada per alguns exploradors); *amazonita* [-ss-, 1868, *SLitCosta*].

AMB, prep., alteració de la forma *ab*, normal en la 30
 llengua antiga, provinent del ll. APUD 'a casa de, vora de, en mans de', que en el llatí vulgar de la Gàl·lia i de la nostra terra, va reemplaçar el llatí CUM 'amb'; la forma *am* apareix ja de vegades a l'Edat Mitjana (sobretot davant consonant, i més quan precedeix els 35
 pronoms *me* i *nos*, combinacions en què influïa l'assimilació), i de la combinació de *am* amb *ab* ha resultat la forma avui predominant. □ 1.ª doc.: orígens: *ab*, 979; *am*, S. XIII.

La història d'aquesta posició pertany a la Gramàtica. Ací he de renunciar a tractar-ne amb gens 40
 d'amplitud, i em limitaré a esmentar els fets cabdals, donar bibliografia i citar algun detall orientador i poc conegut. Per a la història de les formes catalanes és bàsic sobretot l'estudi de Gulsoy en la *RLiR* xxix, 45
 38-59. J. Cases-Carbó ja va donar en la *Misc. Fabra* (article de 1928, publicat el 1943, pp. 37-41) algunes dades sobre aparició de la forma *am* (i algun *amb*) en textos medievals: en una cornisa de la catedral de València, del S. XIII, apareix en set inscripcions, que semblen coetànies, la forma *am* davant noms de dona, precedits tots de la partícula *na* («Bertran *am* na Berenguera sa muller», p. ex.); *am* apareix alternant amb 50
ab en els *Usatges* i en tres passatges de la *Crònica* de Desclot. Gulsoy hi afegeix força més doc. que convindrà consultar directament en el seu article ben accessible. Donaré algunes altres dades que ell no cita.

Trobem ja l'ús d'aquesta posició en docs. nostres ben antics, com el de 1014 que publicà Alart, i un altre dels anys 1021-52, provinent de Besalú, forma 60

ab, tots dos en la *RLR* III, 276, 275, des de llavors les aparicions d'aquesta forma (que és encara la de les *Homilies d'Org.*, 1v.11, etc.) es fan tan copioses que és inútil de citar-ne més. En les *VidesR* *ab* predomina enormement (de vegades amb *p* en el ms. bàsic *ap* lo cap enclí (110v1, n. 78), però també hi ha alguns cops *am*, com en el fº 193r2, lín. 14, 18, 20 i és característic de veure que en tots tres casos va davant d'un pronom personal d'inicial consonàntica, *am* 5
nós l'últim, *am tu* els dos primers; mentre que en el mateix passatge surt *ab los autres* (lín. 10) i en tot aquest llarguíssim text apareix constantment *ab* davant vocal. Un contrast semblant s'observa ja en les fonts despallades per Cases-Carbó: *am mi* dos cops en Desclot (i un altre davant una altra consonant, *am la ajuda*), *am pera*, *am fust*, *am dues* en els *Usatges* (però *ab una* en aquest mateix passatge, pp. 55 i 59 de l'ed. NCL.). Bast-Bass., 122 donen alguns exs. de *ab* (+ vocal) en docs. catalans en baix llatí, juraments feudals i anàlegs, dels anys 979, 984, 986, 993 i uns quants del S. XI.

O sigui que de vegades ja s'estén *am* a combinacions de la preposició amb diverses consonants (posició implòsiva) però és constant pertot *ab* quan segueix vocal (posició explosiva). I fins més tard encara sorprenem en bastants textos els exemples que proven que, de primer, només apareixia *am* quan seguia una nasal (i per tant es produïa una assimilació); en un doc. rossellonès de 1324 (que porta en canvi *ap* davant *f*): «una balesta *ap* fil e *am* notz, ad ops d'adobar les balestes» (*RLR* XII, 123). S'explica que no es mantingués un ús tan casuístic, però durant molt de temps *am* només va propagar-se als casos en què la consonant s'articulava en fi de síl·laba (posició implòsiva, o sigui seguida de consonant), mentre que *ab* es mantenia sempre davant vocal. És un ús que encara s'observava a molts punts del Princ. en la meua joventut (no a Barcelona, ni enlloc en la conversa de la gent ciutadana, és clar, en la qual *am* ~ *amb* ja havia estat generalitzat per diverses generacions); així ho anotava jo encara en la pagesia del Maresme, en els anys 1920-1930: *am tú*, *am mí*, etc., però *ab* *el*, «la Maria es va casar *ab* *en* Zuán», ho sentia jo pels masos de Sant Pol de Mar el 1931, ho apuntava a Santa Susanna, etc., i així mateix en altres comarques (*ab* *un* *óra* y *arboréu* em deien a Oix, alta Garrotxa, el 1929). I quan ÀMAlcover deia sense precisió (*BDLC* ix, 1916, 151) que *ab* és la forma que se sent fins avui en els pobles del Baix Empordà i en algun de Cerdanya, suposo que es referia a aquesta mena de combinacions només.

Aviat, però, s'establí un compromís entre les dues formes, i així va néixer l'ús d'*amb* davant vocal, que ja comença d'observar-se en algun text tan antic com el *Curial* (*amb un*, *amb una*, *amb ales*, *amb amorosos besars*, si bé en la novella predomina encara *ab*: cites de Cases i d'*AORBB* I, 1928, 126). Tenaçment la llengua literària es mantingué fidel durant segles a la grafia uniforme *ab* — que ja era més ortogràfica que fidel a la realitat—. Que això ja a finals de l'Edat